

ЗАКОН
О ЗАШТИТИ РАДНИКА
од 28. фебруара, 1922. год.

Одељак први. Опште одредбе.

§. 1. Под овај Закон подпадају сва занатска, индустријска, трговачка, саобраћајна, рударска и њима слична предузећа (радње) на територији Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, у којима је запослено помоћно особље, без обзира на то, коме припадају, приватним лицима или јавним телима, да ли се обављају стално или привремено, да ли постоје у виду главних или споредних предузећа, као и да ли функционишу у виду потпуно самосталних предузића или као саставни део пољопривредних и шумских газдинстава.

Од тога се изузимају предузећа у којима раде само чланови њихове породице, на које се не односе прописи овога Закона.

У спорним случајевима, да ли које предузеће подпада под овај Закон или не, одлучује

Министарство Социјалне Политике по саслушању надлешних комора.

§. 2. Под предузећем (радњом) у смислу овог Закона разуме се сваки онај организовани рад, из области предвиђених у §. 1. овога Закона, који се обавља на нарочитим за то одређеним местима, било у затвореном или отвореном простору, а уз припомоћ нарочитог помоћног особља.

§. 3. Под помоћним особљем у смислу овога Закона сматрају се сва она лица, без разлике пола, која било стално или привремено раде у предузећима наведеним у §. 1. овога Закона, и то било у циљу изучавања које врсте рада, или за награду.

Од овога се изузимају лица, којима се поверавају послови више врсте (пословође, књиговође, благајници, инжињери и т. д.), која се не сматрају као помоћно особље у смислу овога Закона.

У спорним случајевима, да ли се које лице сматра као помоћно особље у смислу овога

Закона, одлучује Министарство Социјалне Политике.

§. 4. Власници предузећа предвиђени у §. 1. овога Закона, дужни су обезбедити своје помоћном особљу услове рада, као и испуњавати све остале обавезе прописане овим Законом.

§. 5. Радни однос између власника предузећа наведених у §. 1. овога Закона и њиховог помоћног особља регулише се индивидуалним или колективним уговором, који се ни у ком случају не сме косити са одредбама овога Закона.

Одељак други. Одредбе о заштити раденика.

А. Радно време.

§. 6. У индустријским и рударским предузећима радно време најамних радника не може трајати дуже од 8 часова дневно, односно 48 часова недељно.

Као индустријска предузећа сматрају се сва она у којима ради најмање 15 раденика, према просечно употребљеном броју раденика у једном тромесечју.

Кад раденици индустријских и рударских предузећа изјаве својевољно пристанак, радно време се може продужити као прековремени рад, у рударским предузећима за 1, а у другим највише 2 часа. Ово продужење вреди кад га одлучи 4/5 радника једнога предузећа тајним гласањем.

Одлука о продужењу радног времена вреди највише 3 месеца. По истеку тога времена она се може обновити. Ближе одредбе о овом добровољном продуженом радног времена прописаће Министар Социјалне Политике, споразумно са Министром Трговине и Индустрије.

За саобраћајна предузећа (жељезнице, бродарство, трамваје, поште, телеграфе, телефоне и сличне установе) радно време утврдиће ресорни Министар, у споразуму са Министром Социјалне Политике, у духу одредаба овога Закона.

У осталим предузећима, сем индустријских и рудничких, наведеним у §. 1. овога Закона, радно време траје од 8 до 10 часова, према природи и тежини посла.

Министар Социјалне Политике у споразуму са Министром Трговине и Индустрије, утвр-

диће, по саслушању трговачких, индустријских, занатлиских и радничких комора, у току од шест месеци по ступању на снагу овог Закона, Уредбом радно време за сваку категорију предузећа овде означених. У оним предузећима где радно време буде утврђено на 8 односно 9 часова дневно, може се, по споразуму између послодаваца и радника, продужити радно време као прековремени рад још за 1 односно 2 часа дневно. Писмени споразум о овоме дужан је послодавац доставити преко општинског суда надлежној надзорној власти најдаље до почетка прековременог рада.

§. 7. У радно време не урачунава се одмор у току самога рада, који је законом, уговором или обичајем за поједина предузећа или за поједине категорије предузећа предвиђен.

§. 8. Радно време може се само изузетно продужити и то:

1.) У предузећима, која по природи свога посла или у јавном интересу морају путем смена радити без прекида, у којима помоћно особље може радити и преко максималног рад-

времена, но с тим, да број радних часова ни у ком случају не пређе 60 часова недељно. Овај вишак рада плаћаће се као прековремени рад;

2.) У предузећима, која раде са сменама, али са повременим прекидима рада, у којима помоћно особље може радити и преко 8, 9 односно 10 часова дневно, односно 48, 54 или 60 часова недељно, но с тим, да његово просечно радно време у року три или мање недеља не пређе више од 8, 9 односно 10 часова дневно, односно 48, 54 или 60 часова недељно;

3.) Када то разлози више силе или непредвидљиве потребе, које се не јављају периодично, изрично захтевају, да би се одстраниле евентуалне препреке за нормално функционисање појединих предузећа. У тим случајевима су власници предузећа дужни, најдаље у року од 24 часа од момента када је та евентуалност наступила, о томе известити надлежну власт, уз напомену када је дотична препрека наступила и када је престала;

4.) Када се, на основу обичаја или уговора између помоћног особља и власника предузећа, у једном предузећу једног или више дана

у недељи ради мање од 8, 9 односно 10 часова дневно, може се у њему других дана преко недеље радити преко 8, 9 односно 10 часова дневно, али то продужење не сме ни у ком случају трајати више од једног сата дневно, нити сме премашити број предходно пропуштених радних часова;

5.) Код послова који се неизбежно морају вршити, да би се обезбедио нормални почетак и завршетак рада у појединим предузећима (чишћење радионица, чишћење и спремање котлова, машина итд.). У томе циљу могу поједини радници у појединим предузећима бити задржани на раду и преко максималног радног времена, но тај прековремени рад не сме ни у ком случају трајати више од 2 часа дневно. Овај вишак рада плаћаће се као прековремени рад.

Који су то послови за које важе прописи овога става прописује Министар Социјалне Политике нарочитим правилницима, било за сваку врсту предузећа понаособ, или поједине њихове групе, а по саслушању надлежних комора;

6.) Када је то неопходно потребно да се спречи кварење материјала који се употребљава при производњи, у коме случају се може продужити рад највише за 2 часа дневно, и то највише за време од 35 дана у једној години, о чему је власник предузећа дужан накнадно известити надлежну инспекцију рада; овај вишак рада плаћаће се као прековремени рад;

7.) Када то сам развој послова у појединим предузећима неизоставно захтева, у коме случају надлежне власти могу дозволити, да се у појединим предузећима, или у појединим њиховим одељењима, радно време продужи за два часа дневно, највише за четири недеље. На поновно тражење може се ова дозвола продужити највише још три пута по четири недеље у једној календарској години.

8.) Код предузећа која раде искључиво сезонски, и која су изложена атмосферским упливима, радно време је слободно, са ограничењима која може да пропише Министар Социјалне Политике у споразуму са Министром Трговине и Индустије.

По поднетим молбама за продужење радног времена, надлежне власти дужне су донети

своју одлуку најдаље у року од пет дана од дана поднашања.

До доношења тих одлука, власници предузећа не смеју самовласно продужити радно време.

§. 9. Одредбе предњег параграфа не важе за децу испод 16 година, која ни у ком случају не смеју бити уопслена дуже од 8 часова дневно, а Министар Социјалне Политике може за извесне категорије радова, које буде у споразуму са надлежним Министрима или коморама утврдио, ограничати радно време деце испод 16 година и испод 8 часова дневно, односно 48 часова недељно.

§. 10. Сваки прековремени рад власници предузећа дужни су плаћати најмање 50% више од редовног.

Код акорданата сматра се као нормална плата једног часа, 48-ми, 54. или 60. део просечне недељне зараде.

Б. Одмор.

§. 11. За време трајања самога рада постојном особљу се мора на сваких 8 часова

рада дати одмор од најмање 1. часа. Када се ради на слободном простору, под непосредним утицајем сунчаних зракова, онда тај одмор, лети, мора износити најмање 2. часа.

§. 12. Недељом је забрањен сваки рад помоћном особљу у свима предузећима предвиђеним у §. 1. овог Закона.

Изузетно од ове одредбе може Министар Социјалне Политике одредити и други дан одмора за поједина предузећа и радње ако 3/4 помоћног особља дотичног предузећа то тражи.

Тих дана помоћном особљу мора се обезбедити непрекидни одмор од најмање 36 часова, ако је један празничан дан, односно 60 часова, ако су два празнична дана један за другим.

За остале празничне дане оставља се слободном споразуму послодавца и радника, да утврде, када ће се радити, а када не, као и колико ће у те дане трајати прекид сваког рада.

§. 13. О времену отварања и затварања радња у појединим местима одлучиваће, по саслушању надлежних професионалних органи-

зација, Министар Социјалне Политике или онај орган на кога он пренесе ову надлежност.

§. 14. Одредбе става 1. §. 12. не важе:

1.) за предузећа у којима је рад по природи самог њиховог посла непрекидан. Која су то предузећа, одлучује Министарство Социјалне Политике по саслушању надлежних комора;

2.) за радње кафанске, гостионичарске, хотелске, фотографске, за погребну спрему, у којима помоћно особље може радити по цео дан и у предње дане; за радње пекарске, месарске, берберске, цвећарске, са животним намирницама, дуванџијске и за продају новина, у којима помоћно особље може радити до подне у напред наведене дане;

3.) Министар Трговине и Индустрије може у споразуму са Министром Социјалне Политике уредбом дозволити да могу трговачке радње у општинама, које имају испод 10.000 становника на дан одмора бити отворене највише два часа, но с тим, да су власници ових трговачких радња дужни дати помоћном особљу одговарајући одмор преко недеље.

Но власници предњих предузећа, чије је помоћно особље било потпуно или делимично запослено у предње дане општега одмора, дужни су овоме дати одговарајући одмор преко недеље. А власници предузећа, предвиђених у ставу правом овога параграфа, дужни су својим радницима обезбедити, бар сваке треће недеље, одмор у саму недељу, а пред тога дати им сваке године одсуство, ради одмора, од најмање онолико дана, колико су дана у току протекле године били у недељу запослени.

§. 15. Поред предузећа предвиђених у предњем параграфу, може се рад у дане предвиђене у ставу 1. §. 12. овог Закона дозволити још само у следећим случајевима:

1.) када је то услед изненадне нужде (виша сила) неизоставно потребно, или када се извесни послови у јавном интересу морају извршити и вршити;

2.) када се једнога од тих дана има да изврши законом прописано инвентарисање предузећа;

3.) када се тиче послова око чишћења и у опште одржавања радионица и просторија предузећа у добром стању, као и свих оних

послова од којих зависи редован рад и безбедност у предузећу, у колико је ове послове немогуће свршити радним данима;

4.) када се тиче послова неизбежно потребних, да се спречи кварење сировина или прерађена у предузећима, у колико се то не би могло извршити у радним данима;

5.) када је то неопходно потребно, да се доведу у исправно стање инсталације појединих предузећа.

У свима предњим случајевима власници предузећа дужни су још идућег дана извести надлежну инспекцију рада.

Но власници предузећа дужни су дати своје особљу одговарајући одмор преко недеље.

§. 16 Одредбе §§. 14. и 15. не важе за децу испод 18. година у опште, којима се, у дане предвиђене у §. 12. овог Закона, мора неизоставно и без изузетка дати пун одмор.

В. Ноћни рад жена и деце.

§. 17. Жене без разлике година старости, и мушка деца испод 18 година, не могу бити упуслена ноћу у предузећима наведеним у §. 1. овога Закона.

§. 18. Од овога се може одступити за одрасле женскиње и децу од 16. до 18. година само:

а.) у случају више силе, кад је неопходно потребно, да се предузеће спасе од непредвидљивих опасности или већих штета;

б.) у случају, када се ради са сировинама, које су склоне квару, када је неопходно потребно да се ове спасу од неизбежног пропадања, и то највише 50 пута у години;

в.) у случајевима неизбежне више државне потребе.

У случајевима под а.) и б.) власници предузећа су дужни, најдаље у року од 24 часа када та евентуалност наступи о томе извести надлежну инспекцију рада, а случајеве под в.) утврђује само Министарство Социјалне Политике.

§. 19. Израз „ноћ“ значи период од најмање 11 непрекидних часова, у који мора ући време од 10 часова увече до 5 часова изјутра.

У пекарницама, у којима је ноћни рад забрањен, сматраће се изузетно да ноћ истиче у 4 сата изјутра.

Г. Минимум старости за пријем деце у рад.

§. 20. Деца испод 14. година не могу бити запослена у предузећима наведеним у §. 1. овога Закона.

Од тога се изузимају стручне школе, које се неће сматрати као предузећа у смислу овог Закона, ако су одобрене од надлежних власти и стоје под њиховим надзором.

Д. Регистар помоћног особља.

§. 21. У циљу контроле над применом одредаба §§. 17. до 20. овог Закона, сви власници предузећа, предвиђених у §. 1. овога Закона, дужни су водити регистар свију лица упоследних у њиховим предузећима, груписана по старости: до навршених 16. година, до навршених 18. година и преко 18. година старости, са назнаком године рођења уз тачну назнаку часова од када и докле траје њихов рад, од када и докле трају њихове паузе, уз тачно назначење када су прековремено били запослени. Ове регистре власници предузећа дужни су држати јавно изложене на једном лако приступачном и видном месту у просторијама свога предузећа, а ако се ово обав-

ља на слободном простору, онда пред канцеларијом дотичног предузећа.

Б. Рад жена пре и после порођаја.

§. 22. Женама породиљама забрањен је сваки рад у предузећима наведеним у §. 1. овога Закона за време од два месеца пре и два месеца после порођаја.

Исто тако жене породиље имају право да обуставе сваки рад у предузећу у коме су упослене, чим утврде лекарским уверењем да њихов порођај предстоји у року од два месеца.

За време целокупног трајања боловања у вези њиховог порођаја, породиље ће, у границама напред предвиђена 4 месеца, примати све помоћи, које им по одредбама Закона осигурању радника за случајеве болести припадају.

§. 23. Породиље, чије би болесно стање трајало и преко два месеца по порођају, не смеју од стране њихових послодаваца бити отпуштене, све док потпуно не оздраве, у колико то не би трајало више од године дана од дана њиховог порођаја.

§. 24. Власници предузећа дужни су омогућавати женама матерама, да своју децу могу за времена дојити. У томе циљу дужан је сваки власник предузећа, да матерама које саме доје своју децу, одобрава, поред редовнога одмора, и нарочити одмор ради дојења њихове деце, и то:

1.) ако се дете налази у стану материном, до 30 минута на сваких 4—5 часова рада, или

2.) ако је дете у дечјем склоништу предузећа у коме ради, 15 минута на сваких 4—5 часова рада. Услед свих одмора не сме се дотичним породиљама ни у ком случају скраћивати редовни одмор нити им се услед тога сме скраћивати њихова надница.

§. 25. Под женом у овоме случају разуме се свако женско биће, без разлике година, брачног стања (удата или не), и народности, а под дететом свако дете без разлике, брачно или небрачно.

Е. Дечија склоништа.

§. 26. У свима индустријским предузећима, у којима раде више од 100 радника, од којих

су бар 25 са малом децом, коју ови за време рада у предузећу, немају коме код куће да оставе на чување, власници предузећа дужни су подићи у непосредној близини самога предузећа нарочита дечија склоништа, у којима би се, са време трајања рада у предузећу, чувала деца раденика предње категорије.

§. 27. У томе циљу, власници тих предузеће дужни су постарати се за подесне просторије и намештај потребан за таква склоништа, као и поставити потребно особље ради неге и чувања деце у њима. Ове трошкове око оснивања и издржавања тих склоништа дужни ту власници предузећа сносити сами.

§. 28. Нова предузећа, за која се још пре њиховог оснивања може приближно предвидети, да ће још у самом зачетку њиховог рада потпадати под обавезе предвиђене у §. 26. овога Закона, дужна су, при подношењу молбе за одобрење подизања самог предузећа, једновремено поднети инспекцији рада на увиђај и одобрење и нацрте дечијих склоништа, која су у смислу §. 26. дужна подићи.

Предузећа, која већ постоје, и која испуњавају услове предвиђене у §. 26. овога Закона, дужна су приступити оснивању дечијих склоништа, предвиђених у истом параграфу, најдаље у року од 6 месеци по ступању на снагу овог Закона.

Пре самог подизања склоништа, она су дужна поднети њиховој надлежној инспекцији рада нацрте на увиђај и одобрење.

§. 29. У случају када се у непосредној близини предузећа, за које важи обавеза из §. 26. овога Закона, налазе државна или каква друга јавна дечија склоништа, може надлежна инспекција рада ослободити власнике дотичних предузећа обавезе подизања сопствених склоништа, под условом, да се ова обавезу, да ће сву децу својих раденика, која би у смислу §. 26. овога Закона имала права на негу у склоништима, стално смештати о своје трошку у дотичним државним или јавним склоништима.

Ако се утврди, да власници предузећа не одржавају савесно ту своју обавезу, или да из ма ког разлога није више могуће служити се државним или другим јавним склоништима

за децу радника појединих предузећа, за власнике дотичних предузећа ступају поновно у снагу обавезе прописане у §. 26. овога Закона.

Ж. Хигијенски услови рада.

§. 30. Помоћно особље може бити упослепо у предузећима (радњама) предвиђеним у §. 1. овога Закона само тада, ако просторије у којима се ради нису опасне по њихово здравље и живот у опште.

У случајевима, где су власници предузећа обвезани, да дају овоме помоћном особљу и стан, они ће помоћно особље моћи употребљавати на рад само у том случају, ако им обезбеде и потпуно здраве станове.

Сва предузећа, која не би испуњавала услове предњег става, дужна су најдаље у року од месец дана по представци надлежних власти, било испунити услове које би им ове поставиле, у смислу прописа предњег става, или распустити сав свој помоћни персонал.

Које просторије и станови не одговарају захтевима става 1. овога параграфа утврђују надлежне инспекције рада, на основу мишљења стручних органа и општих упутстава која буду

добијали у томе погледу од Министарства Социјалне Политике.

§. 31. Власници предузећа дужни су старати се:

1.) да се радионички простори, машине, алати и материјал одржавају тако, да је здравље и живот радника обезбеђен.

Машине и машински делови, који су при додиру опасни, морају стално бити затворени;

2.) да се радионице добро осветљавају, чисто одржавају, проветравају и да буду снабдевене средствима против пожара;

3.) да простори за рад и становање не буду раденицима препуњени;

4.) да се одржава ред и морал у просторијама предузећа, нарочито ако мушки и женске раде заједно. У фабричким зградама, где радници ручавају, мора бити простора где ће се радници умивати и ручавати, и то засебно за мушке, а засебно за женске; и ови простори морају задовољити хигијенске услове;

5.) да употребљене сировине или израђена роба не буду заражени, те да тиме угрожавају и живот и здравље радника.

§. 32. Власници индустријских предузећа у којима ради најмање 100 радника, која се налазе најмање 3 км. удаљена ван периферије вароши, дужни су о своме трошку подићи и издржавати:

- 1.) амбуланту за хитну помоћ оболелим и повређеним радницима;
- 2.) потребан број станова за смештај радног особља дотичних предузећа;
- 3.) једну кујну за снабдевање радног особља дотичних предузећа са јефтином храном.

Тренутну амбулантну помоћ дужна су предузећа предвиђена у предњем ставу указивати своме особљу бесплатно, о своме трошку.

Цене становима и храни одређују надлежне инспекције рада по саслушању месних општинских власти, против чије одлуке могу се заинтересовани жалити Министарству Социјалне Политике.

§. 33. Министарство Социјалне Политике прописује услове под којима мушка деца испод 18. година и жене у опште могу бити уписане у предузећима, која се с обзиром на саму природу њиховога посла сматрају за нездраве. Оно може, ако би то нашло за сходно и пот-

пуно забранити њихово уписивање у таквим предузећима.

§. 34. Министарство Социјалне Политике може у опште забранити употребу сваке радне снаге у предузећима у којима се ради са сировинама, за које би било утврђено од стране стручних органа овога Министарства и Министарства Трговине и Индустрије, да су опасни по живот и здравље радног особља у опште, а да не морају неизбежно бити употребљаване у дотичној врсти производње.

Исто тако оно може ограничавати па и потпуно забрањивати рад ноћу помоћног особља у оним предузећима, за које би у споразуму са Министарством Трговине и Индустрије и надлежним коморама, утврдило, да у њима рад ноћу није неопходно потребан, као у пекарницама и другим предузећима.

3. Право удруживања радника.

35. Помоћно особље (радници) које ради у предузећима предвиђеним у §. 1. овога Закона могу се удруживати у специјална удружења за заштиту својих економских, културних и моралних интереса.

Ова удружења може помоћно особље (раденици) стварати по занимањима или без обзира на занимање а тако исто може их удруживати у месне и обласне савезе.

Члановима ових удружења може бити само помоћно особље (раденици), запослено у предузећима предвиђеним у §. 1. овога Закона, без обзира на пол и на старост.

Одељак трећи. Радничке коморе

§. 36. Као класна преставништва радника и намештеника (месечара) на територији Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца важе Радничке Коморе и то:

- 1.) за Србију са седиштем у Београду;
- 2.) за Јужну Србију са седиштем у Скопљу;
- 3.) за Црну Гору са седиштем у Подгорици;
- 4.) за Хрватску и Славонију са седиштем у Загребу;
- 5.) за Словеначку са седиштем у Љубљани;
- 6.) за Босну и Херцеговину са седиштем у Сарајеву;
- 7.) за Далмацију са седиштем у Сплиту;
- 8.) за Војводину са седиштем у Новом Саду.

Као радник или намештеник (месечар) у смислу овога Закона сматра се свако оно лице, без разлике пола, које своју телесну или умну радну снагу ставља у службу трећих лица, било за награду или у циљу сопствене обуке у колико та служба није јавно-правног карактера.

Министар Социјалне Политике може према административној подели земље мењати подручје појединих Радничких Комора.

§. 37. Задатак Радничких Комора јесте, да штите економске, социјалне и културне интересе свију радника и намештеника, на територији свога подручја, а нарочито:

- 1.) да подносе извештаје, мишљења и предлоге надлежним државним и самоуправним органима о уређењу радних односа између послодаваца и радника, и о решавању питања радничког осигурања, радних пијаца, радничких станова, социјалне хигијене, радничке исхране, просвете и о свима осталим питањима која директно или индиректно погађају интересе радника и намештеника;
- 2.) да настоје да државне и самоуправне власти правилно извршују постојеће законе и

наредбе које погађају интересе раденика и намештеника, и да по потреби чине потребне преставке код надлежних власти;

3.) да дају мишљења о оснивању и организацији јавних установа за унапређење заната (обрта), трговине и саобраћаја у, колико се тиме додирују интереси раденика и намештеника;

4.) да посредују при склапању колективних уговора, као и при изравњавању спорова, између раденика и намештеника (месечара) с једне, и послодавца с друге стране, ако би то заинтересоване стране или надлежне државне власти зажелеле;

5.) да воде статистику и сакупљају податке о питањима која се тичу радника и намештеника, као и да подносе извештаје о своме раду Министарству Социјалне Политике;

6.) да скупљају и чувају радне уговоре који су склопљени на њиховом подручју;

7.) да воде евиденцију о радничким и стручним организацијама, одржавају сталну везу са њима и утичу на правац њиховог рада;

8.) да директно посредују и интервенишу код свију државних надлештава, установа и

послодавца кад год то интереси раденика и намештеника буду захтевали;

9.) да оснивају и организују установе сопственом иницијативом за унапређивање економског, социјалног и културног положаја раденика и намештеника.

§. 38. Радничке су коморе правна лица, која могу на своје име прибављати права својине и непокретности, у колико су им ове потребне за остварење њихових задатака наведених у предњем параграфу, као и примати на себе обавезе, тужити и бити тужене. Коморе за своје обавезе јамче само својом имовином.

Радничке су Коморе самостална самоуправна тела која се управљају и врше своје задатке по одредбама овог Закона и свога статута, а која искључиво стоје под надзором Министра Социјалне Политике, које овај обавља преко својих нарочитих органа.

§. 39. Радничке Коморе су дужне да у границама свога делокруга дају мишљења и обавештења свима државним и самоуправним вла-

стима, по свима питањима по којима би им се ове обрађале, са којима ће оне директно општити.

Државне власти дужне су све законске пројекте, уредбе и наређења, којима се директно или индиректно у питање доводе интереси радника или намештеника, пре него што би били санкционисани, упутити Радничким Коморама на мишљење.

§. 40. Свака Радничка Комора састоји се од 30—60 редовних чланова и исто толиког броја замењеника, који се бирају из редова радника и намештеника разних струка међу којима морају бити заступљени и намештеници. Сви изабрани редовни чланови сачињавају скупштину (пленум) Радничке Коморе. Тачан број чланова појединих Комора одређује се статутима.

§. 41. Чланове Радничких Комора бирају и радници и намештеници, без разлике пола, који подлеже обавези осигурања у болести и несретним случајевима, и које су навршили 18. година старости.

Органи болесничког осигурања (окружне и ереске, фабричне и задружне благајне за осигурање радника, братимске касе, друштвене благајне и т. д.) дужни су стављати на расположење Радничким Коморама спискове свију лица, која подлеже обавези осигурања и која се воде код њих, уз назнаку њихове старости.

Гласање је тајно и врши се листићима по пропорционалном систему.

Детаљни изборни поступак Коморе ће прописати у својим статутима.

§. 42. За чланове Радничке Коморе могу се бирати сва лица, која имају активно право гласа, у смислу §. 41. овога Закона а уз то су: Држављани Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и уживају сва грађанска права; навршила су најмање 25. година старости, и настањена су стално и непрекидно најмање годину дана на подручју дотичне Коморе.

§. 43. Чланови Радничких Комора врше своју дужност бесплатно. Но скупштине могу одлучити да им се додели нарочита оштета за изгубљене наднице приликом вршења дуж-

ности у Коморама. Чланови, који станују изван седишта Комора, имају право и на накнаду путних трошкова. О висини накнаде одлучује скупштина Коморе у границама одобрених предрачуна.

§. 44. Мандат чланова Радничких Комора траје три године.

§. 45. Мандат чланова престаје пре одређеног рока:

- а.) смрћу;
- б.) својеволјним одрицањем;
- в.) губитком својства предвиђених у §. 3. овога Закона;
- г.) губитком грађанских права;
- д.) одлуком скупштине у смислу §. 48. овога Закона.

На упражњено место ступа замењеник пореду избора.

§. 46. Органи Радничке Коморе јесу:

- 1.) скупштина (пленум);
- 2.) управни одбор.

§. 47. Скупштине Радничких Комора одлучују по следећим предметима;

- а.) врше избор чланова управног одбора;
- б.) израђују и врше измене и допуне у статутима и пословницама Коморе;
- в.) врше избор секретара Коморе, одређују висину његових плата;
- г.) утврђују висину накнада у вези §. 43. овога Закона;
- д.) одобравају годишње предрачунае Коморе;
- ђ.) проверавају и одобравају годишње закључне рачуне као и годишње извештаје управних одбора;
- е.) доносе одлуке по разним питањима и предлозима, који би од стране управног одбора или појединих чланова Коморе, били поднешени на разматрање;
- ж.) врше избор посебних одбора из своје средине за проучавање радничких питања, било по сопственој иницијативи или на позив државних и самоуправних власти.

§. 48. Сви чланови Радничких Комора дужни су редовно присуствовати скупштинским седницама, и савесно извршивати налоге, које би им ове у границама свог делокруга пове-

равале. Чланови који ве би три пута узастопце без оправдања дошли на скупштинске седнице, или би се грубо огрешили о своје дужности према скупштини, могу од стране скупштине бити разрешени од своје дужности.

Против такве одлуке могу се разрешени чланови жалити у року од 14 дана, од дана саопштења о рзрешењу, Министарству Социјалне Политике.

§. 49. Скупштине Радничких Комора доносе своје одлуке на својим седницама, које се сазивају према потреби. Скупштинске седнице сазивају писмено председници Комора, било по сопственој иницијативи, или на захтев бар половине чланова. Ако се пак председници Комора не би одазвали жељи половине чланова за сазив скупштине, ову могу сазвати сами дотични чланови, у ком случају скупштина бира свог председника.

У сазиву мора бити назначен дневни ред скупштине.

Ако би скупштине то изрично одлучиле, оне могу на својим седницама расправљати и о предметима, који нису стављени на дневни

ред. О раду скупштинском мора се водити записник, у коме ће се тачно навести имена свих присутних чланова, ток рада на седницама, резултат појединих гласања, као и садржина појединих одлука.

Записник потписује председник и деловођа скупштине. Сваки члан има право захтевати, да се његово мишљење, које је на скупштини заступао, унесе у записник.

Скупштинске седнице су по правилу јавне. Од тога се изузимају случајеви, када већина присутних чланова траже да буду тајне.

По предметима који се односе на предрачунае Комора, може се одлучивати само на јавним седницама.

Коморе су дужне о сазиву скупштинских седница благовремено известити надлежну надзорну власт, која може на ове послати своје представнике.

§. 50. Скупштине пуноважно одлучују, када је на њима присутно више од половине чланова. Ако на прву седницу не дође довољан број чланова, може се после три дана одржати друга седница са онолико чланова ко-

лико на ову дође, о чему ће се сви присутни одмах обавестити, и то они, који се налазе у седишту Коморе писмено, а они ван дотичног седишта телеграфски.

Скупштинске одлуке доносе се већином гласова. У случају поделе гласова предмет се сматра за одбачен.

§. 51. На челу Радничких Комора стоје управни одбори, као њихови извршни орагани, чији чланови морају бити из места, у којима се налазе седишта Коморе.

Чланови управних одбора, као и њихове замењенике сачињавају лица, која скупштине Комора за то нарочито изаберу, која имају бити бирана из редова најважнијих струка заступљених на подручју појединих Комора, међу којима морају бити заступљени и представници намештеника.

Чланови управних одбора бирају између себе једног председника, једног потпредседника и једног благајника.

§. 52. Управни одбори решавају предмете, који спадају у њихов делокруг на заједничким

седницама. Но они могу извршан број послова пренети на председнике с тим, да их они након извештавају о своме раду.

Седнице управних одбора су редовне и ванредне. Редовне седнице одржавају се најмање једанпут месечно, а ванредне према потреби или када то захтева бар половина чланова. Седнице сазива председник, који им уједно и председава.

§. 53. Управни одбори пуноважно одлучују, када је на седницама присутно више од половине чланова. Ако се прва седница не може одржати услед недовољног броја присутних чланова, може се после два дана сазвати и одржати друга седница, без обзира на присутан број чланова. У последњем случају треба ту околност у позиву нарочито истакнути.

Одлуке се доносе већином гласова. У случају поделе гласова, сматра се да је предмет одбачен.

§. 54. Управни одбори имају за задаћу да:
а.) састављају предлоге и извештаје за скупштину;

б.) подносе предлоге за наименовање секретара;

в.) постављају и опуштају сав административни персонал Комора, сем секретара, утврђују висину њихових награда и одређују делокруг њиховог рада;

г.) воде надзор над целокупним персоналом Комора, и врше дисциплинарну власт над њима;

д.) располажу свима новчаним средствима Комора, у границама добијених овлашћења од стране скупштина;

ђ.) одређују чланове за судловање при решавању спорова између радника и послодавца, при склапању колективних уговора и извођењу разних анкета;

е.) решавају по свима важнијим текућим пословима;

ж.) извршују скупштинске одлуке;

з.) дају мишљења по свима предметима и врше све послове, који нису искључиво додељени у надлежност скупштина.

§. 55. Чланови управних одбора Радничких Комора одговорни су за савесно и пра-

вилно вршење поверених им дужности, у коме погледу подлеже одредбама §. 48. овога Закона.

§. 56. Председници Радничких Комора су њихови административни шефови и у исто доба једини њихови пуноправни представници према трећим лицима. Они врше следеће послове:

а.) сазивају седнице управних одбора као и скупштине и утврђују њихов дневни ред;

б.) председавају седницама скупштина и управних одбора;

в.) дају директиву за вођење целокупне администрације Комора и контролишу њихово извођење;

г.) извршују у име управних одбора закључке скупштина као и одлуке управних одбора, за чије су тачно извршење лично одговорни.

§. 57. Председник са секретаром потписује сву кореспонденцију Коморе. Преписку мањег значаја може потписивати и сам секретар. Детаљи о овоме прописаће се статутом.

Кад год је председник коморе спречен или одсутан, у дужности га замењује потпредседник

а у његовом одсуству најстарији члан, кога управни одбор одреди. Ако се место председника, потпредседника или кога од осталих чланова дефинитивно упразни, њихова места ће се попуњавати из редова замењеника, а чланови управног одбора приступају избору новог председника или потпредседника.

§. 58. Радничке Коморе бирају по једног сталног секретара под платом, који не могу једновремено бити и чланови управног одбора. За секретара Радничке Коморе могу бити изабрана првенствено само она лица, која су свршила правни факултет и која су поред тога потпуно упуњена у све гране социјалне политике.

Секретари имају за дужност да руководе целокупном администрацијом Комора у смислу добивених налога од стране председника као и да служе као стручни саветодавци председницима и управним одборима при отправљању њихове дужности.

Избор секретара подлежи потврди Министра Социјалне Политике.

Секретари Комора имају право, да присуствују свима седницама управног одбора, са

саветодавним гласом, у колико се на њима не би решавала питања, која се њих лично тичу. Они подносе на седницама управног одбора извештаје о питањима на дневном реду, и дају сва разјашњења, која би се од њих од стране појединих чланова управе тражила.

§. 59. Детаљне одредбе о руковању Коморама прописале се њиховим статутима.

Статути морају садржати следеће одредбе:

- 1.) о начину бирања чланова Коморе и њихових замењеника;
- 2.) о правима и дужностима председника, чланова управних одбора и особља Комора;
- 3.) о начину избора чланова управног одбора, као и о гласању на седницама скупштина и управних одбора;
- 4.) о начину измена статута;
- 5.) о састављању и одобравању годишњег предрачуна и закључног рачуна;
- 6.) о саставу и раду управних одбора и о дужностима њихових чланова;
- 7.) о прибављању новчаних средстава за покривање издатака Комора (§ 62.).

Статуте и њихове измене морају усвојити скупштине Комора. Они ступају на снагу тек по одобрењу Министарства Социјалне Политике.

§. 60. Осим статута морају Радничке Коморе имати и своје пословнике, који садрже одредбе о унутрашњем пословању скупштине, управних одбора и постављању и отпуштању целокупног помоћног особља.

§. 61. Скупштине Радничких Комора могу из своје средине бирати посебне одборе, који би имали за задаћу, да проучавају предмете, који би им били стављени у задаћу, и да о њима подноси своје извештаје.

§. 62. Средства за своје издржавање Коморе ће прибављати из приреза на лица споменута у §. 41. став 1. овога Закона и на основу одлука скупштинских и одобрења Министарства Социјалне Политике.

Овај прирез не сме прећи 0.50% зараде (наднице), која служи као основа за разрезавање уплата за обезбеђивање у случају боле-

сти. Прирез ће наплаћивати органи предње врсте обезбеђења, једновремено са осталим уплатама, преко послодаваца.

За наплату уплата, као и за израду потребних спискова, Комора ће плаћати болесничким благајнама нарочиту оштету.

По указаној потреби, и у колико би то нашло за целосходно, може Министарство Социјалне Политике одредити Коморама извесну годишњу субвенцију, у циљу да им омогући што успешније отправљање њихових послова.

§. 63. Управни одбори Радничких Комора дужни су најдаље до 1. фебруара сваке године саставити предрачун о приходима и расходима за предстојећу годину и овај поднети скупштинама на одобрење.

По одобрењу предрачуна од стране скупштине, управни одбори дужни су ове одмах поднети преко надлежних комесара Министарству Социјалне Политике на одобрење.

§. 64. Радничке Коморе дужне су да воде тачан преглед свих прихода и расхода. Најдаље 14 дана по истеку сваке календарске године њи-

хови управни одбори дужни су саставити закључне рачуне за протеклу рачунску годину, и потом ове поднети скупштинама на одобрење.

По одобрењу поднетих годишњих закључних рачуна од стране скупштина, Коморе су дужне ове, заједно са годишњим извештајем о њиховом пословању у току протекле године, поднети преко надлежних комесара Министарству Социјалне Политике на увиђај.

§. 65. Министар Социјалне Политике може по саслушању својих надлежних органа наредити распуштање Комора односно њихових управних одбора и то:

а.) ако се скупштине Комора и управни одбори грубо огреше о одредбе овога Закона, статута или пословника;

б.) ако иступи или изгуби чланство $\frac{2}{3}$ чланова управних одбора Комора.

У случају распуштања управних одбора сазваће се, најдаље у року од месец дана од дана саопштења дотичних решења, скупштине Комора, ради избора нових управних одбора, а у случају распуштања самих скупштина Комора, расписаће се одмах нови избори, тако

да се нове скупштине могу сазвати најдаље у року од три месеца по растурању старих.

Ако у предњим случајевима неби у предвиђеном року, биле сазване скупштине Комора ради избора нових управа, нити извршени избори нових чланова Комора, Министарство Социјалне Политике може само сазвати скупштине, односно расписати дотичне изборе.

§. 66. До избора дефинитивних чланова Радничких Комора, у смислу одредаба овога закона, установиће се привремене Радничке Коморе у седиштима и на подручју области означених у §. 36. овога Закона.

Чланове тих Комора именује Министар Социјалне Политике на предлог организације радника и намештеника, са покрајина на које се простире њихов делокруг рада а по саслушању надлежних Повереништава Социјалне Политике, где ових има, иначе директо.

Привремене Коморе су на првом месту дужне да израде статуте и пословнике Комора, и да предузму све припремне мере за што скорији избор чланова дефинитивних Радничких Комора.

Привреиене Коморе бирају привремено све потребне органе, предвиђене по овом Закону.

Све до констатуисања дефинитивних Комора, привремене Радничке Коморе вршиће, поред предњегга, и све послове, који су по овом Закону, додељени у делокруг Радничких Комора.

Привремене Коморе подмирују све своје трошкове искључиво из државне субвенције.

§. 67. Надзор над Радничким Коморама води Министарство Социјалне Политике, преко својих нарочитих комесара.

Коморе ће све своје предлоге, извештаје и молбе, које упућују Министарству Социјалне Политике, упућивати преко надлежних комесара. Скупштине Комора морају благовремено бити пријављене Министарству Социјалне Политике, које може на ово слати своје нарочите делегате.

§. 68. Овим Законом не мењају се одредбе Закона о радњама од 29. јуна, 1910. године, које се односе на организацију Радничке Коморе у пређашњој Краљевини Србији, све док

не би био уведен у живот Закон о обвезном осигурању раденика и на овој територији, после чега имају и на овој територији ступити на снагу одредбе овога Закона.

§. 69. Све радничке Коморе, на територији Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, могу основати заједнички секретаријат у Београду, у циљу што успешнијег отправљања својих послова код централних власти.

§. 69. а. Радничке Коморе ослобођене су свих државних такса при отправљању својих послова.

Одељак четврти. Берза рада,

Део први.

§. 70. У циљу правилног регулисања радне пијаце, свих врста раденика, без разлике пола у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, оснивају се државне Берзе Рада и то:

1.) Средишна Берза Рада за целу Краљевину са седиштем у Београду; и

2.) Месне Берзе Рада у свима привредним јаче развијеним местима на предњој територији.

§. 71. Циљ је Берза Рада;

- 1.) да раде на организацији домаће радне пијаце;
- 2.) да раде па сузбијање беспослице;
- 3.) да се старају о упошљавању раденика;
- 4.) да се у случају потребе брину о њиховој исхрани, смештају их и да дају попутнину (Виатикум).

§. 72. Државне Берзе Рада дужне су, да све своје послове обављају бесплатно и непристрасно.

§. 73. У случају штрајка или искључења, Државне Берзе рада неће вршити посредовање рада за она предузећа, у којима влада штрајк или искључење, све док ови у њима не би били дефинитивно окончани.

§. 74. Државне Берзе рада помоћни су органи Министарства Социјалне Политике, које

врши директну контролу над њиховим радом и подноси све терете око њиховог издржавања.

Део други. Средишна Берза Рада.

§. 75. Средишна Берза Рада има за задању:

1.) да служи као посредни орган између појединих локалних Берза Рада, у циљу што правилније расподеле радне снаге на територији њеног подручја;

2.) да се стара за оснивање Месних Берза рада;

3.) да надзирава деловање свих Месних Берза Рада, и да овима издаје потребна упутства, у циљу што рационалнијег њиховог функционисања;

4.) да предузима код Министарства Социјалне Политике потребне кораке, у циљу заштите интереса незапосленог радништва;

5.) да саставља месечну и годишњу статистику незапослености у целој нашој земљи, и да ову доставља Министарству Социјалне Политике, ради њеног објављивања;

6.) да стоји у сталној вези са сличним институцијама у иностранству, у циљу приби-

рања потребних података о кретању радне пијаце у појединим државама, о начину помагања незапослених раденика, као и о свима мерама, које се у другим државама предузимају, ради сузбијања беспослице и олакшања положаја незапослених раденика.

§. 76. Средишна Берза Рада се састоји из:

- а.) административне дирекције;
- б.) управног одбора; и
- в.) скупштине.

§. 77. На челу Средишне Берзе Рада стоји секретар, коме се придодаје на службу и потребан административни персонал. Он руководи целокупном администрацијом Берзе, и стара се, да она функционише строго у смислу одредаба овога Закона и одлука Министарства Социјалне Политике, реферише Министарству о раду свију Берза Рада у земљи, води надзор над целокупним персоналом како Средишне, тако и свих осталих Берза Рада у земљи, и о томе реферише Министарству Социјалне Политике, и подноси предлоге у погледу постављења, унапређења, кажњавања и отпуштања персонала Берзе Рада.

§. 78. Као помоћни орган секретара устављава се при Средишној Берзи Рада нарочити управни одбор састављен из 12 лица, од којих шесторицу бирају заинтересовани послодавци, а шесторицу радници преко њихових надлежних Комора.

Поред редовних чланова бирају се једно-времено, и на исти начин, исти број заменика.

Председник тога одбора јесте једно лице из незаинтересованих друштвених редова, кога бирају сами чланови управног одбора. У случају одсуствовања председника у дужности га наизменично замењују потпредседници по реду, како то управни одбор одлучи.

§. 79. За чланове одбора могу бити бирана само лица, која су држављани Срба, Хрвата и Словенаца, безпрекорнога су владања, уживају сва грађанска права, навршила су најмање 25. година старости, а станују у Београду најмање годину дана. Они се бирају на три године, од којих иступа сваке године најмање једна трећина, и то прве две године коцком, а по том по реду избора.

Иступеи чланови могу бити понова бирани. Чланови управног одбора врше своју дужност почасно.

§. 80. Мандат изабраних чланова одбора може истећи и пре напред означеног рока у следећим случајевима.

- а.) смрћу;
- б.) губитком грађанске части;
- в.) добровољним иступањем;
- г.) у случају неуредног или несавесног вршења поверене им дужности.

О престанку мандата одлучује сам управни одбор, против чијег се решења може заинтересовани жалити Министарству Социјалне Политике.

§. 81. Управни одбор Средишне Берзе Рада има за задаћу:

- 1.) да бира председника;
- 2.) да бира два подпредседника, и то једног из редова послодаваца, а другог из редова чланова управе;
- 3.) да прати изблиза целокупан рад Средишне Берзе Рада, и са својим саветима утиче на правац њене делатности;

4.) да разматра предлоге и извештаје секретара Берзе, и по њима даје своја мишљења;

5.) да чини потребне представке код Министарства Социјалне Политике у циљу што боље организације рада, како саме Средишне тако и свих осталих Берза Рада;

6.) да сарађује на изради буџетских прорачуна, као и да контролише правилност употребе одобрених кредита, како Средишне, тако и Месних Берза Рада;

7.) да подноси предлоге Министарству Социјалне Политике за оснивање или затварање Месних Берза Рада.

§. 82. Управни одбор доноси своје одлуке на седницама, које сазива председник, кад год се за то укаже потреба, а најмање једанпут месечно.

Одлуке се доносе простом већином гласова. У случају поделе гласова предмет се сматра за одбачен. Одбор пуноважно одлучује када је на седници присутно бар половина више један члан.

О раду управног одбора води се нарочити записник, који оверавају сви присутни чла-

нови. У записник се морају уносити и сва одвојена мишљења.

Дневни ред седница утврђује секретар Берзе, који једновремено реферише одбору по свима питањима на дневном реду.

Одлуке управног одбора постају извршне тек пошто их одобри Министарство Социјалне Политике, које је секретар Берзе дужан одмах поднети Министарству на увиђај уз своје сопствено мишљење о њима.

§. 83. Као шири помоћни орган Средишне Берзе Рада служе земаљске скупштине свију Берза Рада у земљи, састављене из секретара свих постојећих Берза Рада, из по два представника њихових управних одбора и једног представника Министарства Социјалне Политике. Ове скупштине сазива председник Средишне Берзе Рада најмање једанпут годишње, а може их сазивати и чешће, кад то потреба захтева, и кад то одобри Министарство Социјалне Политике.

§. 84. Задатак је ових скупштина да разматрају рад свију Берза Рада у земљи, и да

подносе, преко Средишне Берзе Рада, предлоге Министарству Социјалне Политике, како у погледу саме организације Берза, тако и у погледу њиховог унутарњег деловања.

Председник ових скупштина је председник управног одбора Средишне Берзе Рада, а у случају да је он спречен, онда његов замењеник.

О раду скупштине води се записник који је Средишна Берза Рада дужна поднети одмах по закључењу скупштине Министарству Социјалне Политике на увиђај и одобрење.

§. 85. Одлуке скупштинске доносе се већином присутних гласова. Сваки изасланик има право на један глас, и може гласати само лично.

Представник Министарства Социјалне Политике само је контролни орган, те с тога не може узимати учешћа у доношењу одлука скупштинских.

Трошкови око сазива скупштине падају на терет буџета Средишне Берзе Рада.

Део шрећи. Месне Берзе Рада.

§. 86. Као помоћни органи Средишне Берзе Рада основаће се у свима привредно јачим

центрима Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца Месне Берзе Рада, које стоје под директним надзором Средишне Берзе, којима ова одређује подручје њихова рада.

Оснивање Месних Берза Рада врши Министарство Социјалне Политике на преелог Средишне Берзе Рада.

§. 87. Месне Берзе Рада имају за задаћу:

1.) да примају пријаве радника, који траже рад, и послодаваца, који траже раднике, и да на основу тих пријава посредују између радника и послодаваца;

2.) да указују помоћ незапосленим радницима у границама предвиђеним овим Законом;

3.) да при склапању радничких уговора дају потребна обавештења и да на захтев обеју заинтересованих страна учествују при њиховом склапању;

4.) да воде преглед свих радња и предузећа на своме подручју;

5.) да воде преглед кретања радне пијаци на територији својих подручја, и да ове достављају Средишној Берзи Сада у смислу њених налога, на даљу употребу:

6.) да проучавају узроке незапослености у своме подручју, и да подносе Средишној Берзи Рада предлоге за њено сузбијање;

7.) да подносе месечне и годишње извештаје о своме деловању Средишној Берзи Рада;

8.) да извршују све налоге Средишне Берзе Рада.

§. 88. Месне Берзе Рада састоје се из:

а.) административне дирекције и

б.) управног одбора.

§. 89. На челу Месних Берза Рада стоје секретари, којима се ставља на расположење потребни помоћни персонал.

Секретари су административни шефови Месних Берза Рада, који имају за задатак да се старају, да Месне Берзе Рада функционишу строго у смислу одредаба овога Закона и упутстава Средишне Берзе Рада.

Они су једновремено и непосредни шефови целокупног подчињеног и административног персонала, о коме су дужни подносити своје извештаје и предлоге Средишној Бери Рада.

§. 90. При свакој Месној Берзи Рада образоваће се као непосредан помоћни орган, нарочити управни одбор састављен из:

1.) три заступника послодаваца, које бирају заинтересоване локалне послодавачке организације, и

2.) три заступника раденика, које бирају Месне Раденичке организације.

На челу управног одбора стоји председник кога бирају чланови управног одбора из незаинтересованих друштвених редова.

Поред редовних чланова управног одбора бира се једновремено и на исти начин исти број замењеника, који поједине редовне чланове замењују у дужности када су ови одсутни.

У случају одсутва председника, у дужности га замењују подпредседници, а по реду, које управни одбор одреди.

§. 91. За избор и иступање чланова управног одбора Месних Берза Рада важе исти услови као и за чланове управног одбора Средишне Берзе Рада, предвиђени у §. 80. овога Закона.

§. 92. Месни управни одбор имају за задаћу:

1.) да бирају једног председника;

2.) да бирају два подпредседника, једног из редова послодавачких а једног из редова раденичких чланова управног одбора;

3.) да дају своја стручна мишљења по свима питањима унутрашњег рада Месних Берза Рада;

4.) да подносе потребне преставке Средишној Берзи Рада у циљу што боље организације Месних Берза Рада;

5.) да помажу секретаримама при састављању буџетских предрачуна, и да се старају за правилну употребу предвиђених кредита.

6.) да одржавају сталне везе како са раденичким и послодавачким организација тако и са свима привредним предузећима на територији свога подручја, и да их подстичу на одржавање што тешње везе са Месним Берзама Рада.

§. 93. Управни Одбор и Месних Берза Рада функционишу на исти начин као и управни одбор Средишне Берзе Рада, у смислу прописа §. 82. овога Закона.

§. 93. а. У местима где нема Месних Берза Рада, могу ове, по одобрењу Средишне Берзе Рада, постављати своја заступништва (филијале), која ће вршити дужност помоћних органа Месних Берза Рада, и функционисати по упутствима које им ове буду издавале.

§. 93. б. Општине у којима постоје Месне Берзе Рада, или њихова заступништва, филијале, дужне су овима ставити на расположење потребне локале, како за њихове канцеларије, тако и за азиле и кујне.

§. 94. Више Месних Берза Рада могу се споразумети, и, на основу одобрења Средишне Берзе рада овластити једну од њих, да на извесној широј територији врши улогу Обласне Берзе Рада, за њихов заједнички рачун. У томе случају ће органи дотичне Берзе Рада вршити ту дужност поред своје остале редовне дужности, зашта им може бити додељен нарочити персонал.

Чиновновништво Берзе Рада.

§. 95. Чиновници Берзе Рада државни су чиновници, за које вреде исти законски про-

писи, као и за остале државне чиновнике. Њих поставља било претписом или указом Министарство Социјалне Политике.

§. 96. Секретар Средишне Берзе Рада може бити првенствено лице са факултетском спремом, које је упућено у сва питања савремене социјалне политике. За остале чиновнике Средишне Берзе Рада довољна је средњошколска спрема.

§. 97. Секретари Месних Берза Рада морају имати бар средњешколску спремину, и морају бити упућени у сва питања савремене социјалне политике.

Од овога може Министарство Социјалне Политике одступити само код секретара Месних Берза Рада, које су постале пре објављења овога Закона, а који су се при досадањем њиховом раду показали као потпуно способни за додељене им дужности. Остали помоћни персонал Месних Берза Рада мора имати најмање три разреда гимназије или какву нижу стручну школу.

§. 98. Надзор над административним персоналом државних Берза Рада врши Министарство Социјалне Политике, на првом месту преко Средишне Берзе Рада, а по потреби и директно, преко својих специјалних органа.

Пошпоре и повласнице незапосленим радницима.

§. 99. Месне Берзе Рада даваће, у границама буџетске могућности, потпоре у новцу, храни преноћишту или друге врсте, које Министарство Социјалне Политике буде прописало, оним незапосленим радницима, који се код њих буду за рад пријавили, и овај не би могли добити.

Ближе одредбе о давању предњих потпора прописале Министарство Социјалне Политике нарочитим правилницима.

§. 100. За строго извршење прописа о давању предњих помоћи, и за правилно руковање кредитима, који су одобрени у том циљу, лично су одговорни секретари Месних Берза Рада.

§. 101. Све Месне Берзе Рада могу издавати нарочите дозволе за путовање у полацине, на свима државним и државом овлашћеним саобраћајним средствима, оним незапосленим радницима, којима нису могли наћи рада на територији њиховог подручја, када путују у друга места у циљу тражења рада. У местима, у којима не би било Месних Берза Рада, или њихових заступништва (филијала), ове ће дозволе издавати месне самоуправне власти.

Ближе одредбе о издавању ових дозвола прописује Министарство Социјалне Политике у споразуму са Министарством Саобраћаја.

Закључне наредбе.

§. 102. Сваки послодавац, као и сва државна и самоуправна тела, која отпусте одједанпут више од пет радника, дужни су то пријавити најближој Месној Берзи Рада, још истог дана по извршеном отказу, уз назнаку њиховог броја и врсте њиховог занимања.

Све државне и самоуправне власти и концесионирана предузећа, дужне су своју радну снагу пре свега набављати преко Берзе Рада.

§. 103. Ниједан послодавац не може доводити раденике са стране, док за то не добије дозволу од Министарства Социјалне Политике, које ће те дозволе издавати тек по саслушању мишљења односне Месне Берзе Рада и надлежних Радничких Комора.

Исто тако нико не сме врбовати домаће раденике за њихово уписљавање у страним земљама без предходне специјалне дозволе Министарства Социјалне Политике, које утврђује услове, под којима се раденици, било индивидуално или колективно, могу ангажовати за рачун страних послодаваца.

§. 104. Чиновници Берзе Рада при посредовању раденика дужни су обавештавати се сами, да ли у појединим предузећима постоји штрајк или искључење. За свако огрешење о ову дужност, одговарају лично дотични органи Берза Министарству Социјалне Политике.

§. 105. У местима где постаје Месне Берзе Рада или њихова заступништва (филијале), као и у непосредној околини тих места, не смеју

се више издавати дозволе за професионалне Берзе Рада, чим у њима државне Месне Берзе буду основане.

Исто тако ће се најдаље у року од године дана, од оснивања државних Месних Берза Рада, затворити без икакве оштете, све до тада постојеће приватне професионалне Берзе Рада дотичних места.

У осталим местима могу професионалне Берзе Рада само тада постојати, ако за то имају специјалну дозволу Министарства Социјалне Политике, и ако се строго придржавају наредба тога Министарства. Ове дозволе имају остати у пуној снази само док у дотичном месту не би биле основане државне Месне Берзе Рада, после чега имају и за њих ступити у снагу одредбе става другог овог параграфа.

§. 106. Берзе Рада, које би основале општине, разне јавне корпорације, потпорна и добротворна друштва или радничке организације, могу постојати поред државних Берза Рада.

§. 107. Све државне Берзе Рада, које су већ постојале пре ступања на снагу овога Закона, дужне су најдаље у року од три месеца од ступања на снагу овога Закона саобразити се његовим одредбама, и о томе одмах известити Средишњу Берзу Рада.

Берзе Рада, које су, до ступања на снагу овога Закона вршиле улоге обласних Берза Рада, дужне су у року од три месеца по ступању на снагу овога Закона, предати своју дужност оној Месној Берзи Рада, коју Месне Берзе Рада дотичне области овласте да врши дужност Обласне Берзе Рада у смислу овога Закона. Ако то овлашћење не би било дато, оне имају, најдаље у истом року, бити распуштене.

§. 107. а. Све државне Берзе Рада ослобођене су свих државних такса при отправљању својих послова.

Одељак пети. Раденички повереници.

§. 108. У свима предузећима, наведеним у §. 1. овога Закона, помоћно особље запослено у њима има право да изабере своје поверенике.

§. 109. Задатак раденичких повереника јесте:

а.) да раде на заштити привредних, социјалних и културних интереса раденика, запослених у предузећима предвиђених у §. 1. овога Закона;

б.) да утичу на одржавање добрих односа између раденика и њихових послодаваца;

в.) да сарађују на припремању и изради колективних уговора рада између раденика и послодаваца;

г.) да се старају да се како послодавци, тако и раденици придржавају строго свих како колективних тако и индивидуалних уговора о раду;

д.) да посредују између раденика и послодаваца у споровима који настају из радног односа, а нарочито, који се тичу надница (плата) у циљу, да се такви спорови реше на миран начин. Онде, где то не би успели и ако би због тога претио штрајк, повереници ће затражити посредовање државних надлежних власти;

е.) да посредују при утврђивању акордних тарифа, просечних и минималних зарада, у колико нису регулисане колективним уговорима

уз сарадњу радничких професионалних организација и послодаваца, као и да посредују при делењу акордног рада;

ж.) да настоје, да се строго примењују све мере, које су прописане од законодавних и административних власти за заштиту радника, у погледу радног времена, здравља, живота, и социјалног осигурања, као и да обавештавају и потпомажу надлежне надзорне власти по свима питањима, која се тичу примена постојећег законодавства о заштити радника

з.) да настоје, да се у предузећима одржава ред и дисциплина;

и.) да потпомажу радника и послодавце саветима код иступања са рада, или отпуста радника из посла, и да настоје, да се извесни спорови, који су с тиме у вези, изравнају, на миран начин;

ј.) да по могућству суделују у управи разних радничких хуманих установа (задруге разних врста, разна удружења за међусобно; потпомагање и т. д.) а у смислу упутстава Министарства Социјалне Политике;

к.) да подносе представке послодавцима у циљу побољшања организације рада у предузећима.

§. 110. Ако је предузеће састављено од више самосталних одељења, може свако одељење изабрати нарочите поверенике, а из аслагници ових заједнички ће расправљати по питањима, која се тичу свију одељења.

§. 111. Избор радничких повереника вршиће се непосредним, тајним гласањем са кандидатским листама (пропорционални изборни систем), а у смислу упутстава које издаје Министар Социјалне Политике.

Активно изборно право имају сви за време избора у предузећу запослени радници, оба пола, који су навршили 18. година старости.

Пасивно изборно право имају, под условом да уживају грађанска права, сви пунолетни и писмени бирачи, оба пола запослени у једном предузећу.

§. 112. Мандат радничких повереника траје једну календарску годину. Раднички повереник, који је свој мандат вршио у прошлој години, може се понова бирати.

Пре краја календарске године може мандат радничких повереника престати још у следећим случајевима:

- а.) смрћу;
- б.) својеволјним одрицањем;
- в.) губитком грађанских права пуноважном судском одлуком;

г.) иступом из предузећа;

д.) због грубе повреде дужности, односно прекорачења делокруга, ако је тиме настала опасност по живот, здравље и друге важне интересе запослених радника или самог предузећа. О питању, да ли је настала груба повреда дужности или прекорачење делокруга одлучује на захтев власника предузећа или две трећине запослених радника дотичног предузећа, надлежна инспекција рада, против чије се одлуке може незадовољна странка жалити Министарству Социјалне Политике.

Упражњени мандат мора се попунити најдаље у року од 14 дана.

§. 113. Изборе радничких повереника врше изборни одбори.

У оним предузећима, у којима су радници и пре бирали своје поверенике, ти повереници сачињавају изборни одбор, и спроводе нове изборе у смислу овога Закона.

У оним предузећима, у којима радници до сада нису бирали своје поверенике, или су сви повереници изгубили мандат, избор спроводи посебни изборни одбор. Тај изборни одбор сачињавају најстарији радници дотичног предузећа, чији број има бити колики и број повереника, који се бира у дотичном предузећу. Доцније изборе радничких повереника проводе сами раднички повереници, којима је истекао мандат.

У делокруг изборних одбора спада:

- 1.) избор председника;
- 2.) састав изборних листа;
- 3.) распис избора (издавање прогласа), установљење дана и места избора;
- 4.) примање и решавање жалби против састава изборних листа;
- 5.) исправљање изборних листа;
- 6.) извршење самог избора;
- 7.) установљење и проглашење успеха избора;
- 8.) примање жалба против избора.

§. 114. Број радничких повереника зависи

од броја раденика, који су запослени у доти-
чном предузећу, и то тако, да у предузећу, у
којем је запослено:

1.) до 20 раденика бирају сви једнога по-
вереника;

2.) од 21—50 раденика, бирају сви највише
три повереника;

3.) од 51—100 раденика, бирају сви највише
четири повереника;

4.) од 101—150 раденика, бирају сви нај-
више пет повереника;

5.) од 151—450 раденика, бирају сви нај-
више шест повереника;

6.) код више од 451 раденика, бирају сваких
даљих 50 раденика по једног повереника, али
укупно не могу ни у ком случају бирати више
од 16 повереника.

§. 115. У предузећима, у којима је поред
раденика запослено више од 10 намештеника,
могу и раденици и намештеници бирати своје
посебне поверенике, који своје послове врше
посебно, а оне послове који се тичу и раде-
ника и намештеника заједнички према по-
словнику.

У предузећима, која бирају заједнички три
или више повереника, мора бити један пове-
реник изабран од намештеника.

§. 116. Повереници израдиће пословник за
своје деловање на основу пословника, који ће
издати Министарство Социјалне Политике.

Раденички повереници дужни су свршет-
ком сваке године поднети писмени извештај
о своме раду надлежној инспекцији рада.

§. 117. Раденички повереници не добијају
за свој рад никакву плату или награду.

Они врше своју дужност када је год то
могуће, изван установљеног радног времена.

У колико се пак њихово деловање, услед
саме природе одређеног им делокруга, мора
вршити за време самога радног времена, не
смеју послодавци време проведено на предњем
деловању третирати као време проведено ван
предузећа, па према томе вршити одговара-
јуће обуставе над њиховим надницама. Код
раденичких повереника, који раде на царче,
власници предузећа су дужни, време, које би
ови провели на предњој дужности за време

самога трајања радног времена у предузећу, урачунати им као ефективан рад у предузећу, и исти им наградити у сразмери њихове просечне нормалне зараде.

§. 118. О споровима који настају између самих раденика једнога предузећа, или између ових и њихових послодаваца, а у вези пословања, решавају надлежне инспекције рада односно Министарство Социјалне Политике.

§. 119. Послодавци не смеју отпустити нити прогонити раденике поверенике због правилног вршења њихове дужности по предбама овога Закона.

Одељак шести. Радничке легитимације.

§. 120. Сво помоћно особље запослено у предузећима предвиђеним у §. 1. овога Закона дужно је снабдети се нарочитим легитимацијама, које ће им издавати општинске власти њиховога сталног борављења, а у колико то не би било могуће, општинске власти места њиховог бављења. За организоване раденике вредиће легитимација њихових стручних орга-

низација. Спољни облик тих легитимација прописује Министарство Социјалне Политике у споразуму са Министарством Унутрашњих Дела.

Те легитимације садржаће следеће податке:

- 1.) име и презиме;
- 2.) дан, година и место рођења;
- 3.) брачно стање;
- 4.) код помоћног особља испод 16. година, по чијој је дозволи ступио на рад;
- 5.) занимање.

Помоћном особљу испод 16. година не могу се легитимације издавати без одобрења очевог, односно старатеља. У случају, да се такво одобрење од старатеља не би могло добити, ово му може издати надлежни старатељски судија.

Општине су дужне о издатим легитимацијама предње врсте водити тачан регистар.

Издавање предњих легитимација, ослобођено је сваке врсте таксе.

§. 121. На захтев помоћног особља власници предузећа, предвиђених у §. 1. овога Закона, дужни су овоме, при иступању са рада, издати потребна уверења, у којима, ако то

помоћно особље изрично не тражи, не смеју ништа друго, ни словима ни знацима назначити, до само колико је времена провео на раду и са којом наградом.

Одељак седми. Казне.

§. 122. Новчаном казном од 50—3000 динара сразмерно величини предузећа казниће се:

1.) власник предузећа који пропусти да поступи по одредби §§. 8. тачка под 2.); 15. става 1., тачке под 1., 2., 4., 5., и става 2.; §. 18. последњи став овог Закона;

2.) власник предузећа, који не даје своје помоћном особљу законом прописани одмор у смислу §§. 11., 12., став 3., §. 14. последњи став, §. 24. овога Закона;

3.) власник предузећа, који употребљава децу испод 16. година противно пропису §. 9. овога Закона;

4.) власник предузећа, који употребљава децу до закључно 18. год. противно пропису §. 16. овога Закона;

5.) власник предузећа, који не води или неверно води регистар у смислу §. 21. овога Закона;

6.) власник предузећа, који поступи противно §. 117. овога Закона;

7.) власник предузећа и самоуправна тела, која поступе противно прописима §. 102. овога Закона;

У случају поновног прекршаја власници предузећи казниће се поред повчане казне и затвором до месец дана.

§. 123. Новчаном казном од 100—3000 динара сразмерно величини предузећа казниће се:

1.) власник предузећа који дозволи свом помоћном особљу, да без дозволе надлежне власти ради преко времена прописаног у §§. 6. и 8. овога Закона;

2.) власник предузећа који прекрши прописе §. 10. овога Закона;

3.) власник предузећа, који употребљава на ноћни рад жене и мушку децу испод 18 год. противно одредбама §. 17. овога Закона;

4.) власник предузећа, који употребљава децу од 18. година и жене противно §. 33. овога Закона;

5.) власник предузећа, који дозвољава или приморава жене породиље, да раде у време

кад им је то изрично забрањено у смислу §. 22. става 1. овога Закона; или им не дозвољава обуставу рада пред сам порођај у смислу §. 22. става 2. овога Закона; који ускраћује наднице противно одредбама §. 24. став последњи овога Закона, и најзад, који их отпушта противно прописима §. 23. овога Закона;

6.) власник предузећа, који упошљава децу испод 14. година противно §. 20. овога закона;

7.) власник предузећа, који не поступа по прописима §. 26. овога Закона;

8.) власник предузећа, који не даје своје помоћном особљу одсуства у смислу прописа §. 8. овога Закона;

9.) власник предузећа, који поступи противно прописима §. 119. овога Закона;

10.) власник предузећа, који доводи страно помоћно особље без дозволе надлежне власти, противно прописима §. 103. овога Закона;

У случају поновног прекршаја власници предузећа, казниће се поред новчане казне и затвором од 15 дана до два месеца.

§. 124. Новчаном казном од 500—5000 динара сразмерно величини предузећа казниће се:

1.) власник предузећа, који присиљава директно или индиректно, било лично или преко својих органа своје помоћно особље, да ради преко времена прописаног у §§. 6. и 8. овога Закона;

2.) власник предузећа, који не поступи по прописима §§ 30., 31. и 34. овога Закона;

3.) власник предузећа, који за време штрајка или искључења прибави потребно му помоћно особље преко Берзе Рада на основу неверних исказа, противно одредбама §. 73. овога Закона;

4.) свако оно лице, које буде противно прописима §. 103. става 2. овога Закона врбовало домаћу радну снагу било индивидуално или колективно за рачун страних предузећа без претходне дозволе надлежних власти;

5.) свако оно лице, које би оснивало приватне Берзе Реда без дозволе надлежне власти, или не би једну такву Берзу на време затворило противно одредбама §. 105. става 3. овога Закона.

У случају поновног прекршаја власници предузећа, казниће се поред новчане казне и затвором од месец дана до три месеца.

§. 125. Све казне предвиђене овим Законом изричу обласни инспектори рада, против чијих се пресуда заинтересовани могу жалити Министру Социјалне Политике у року од 14 дана.

Одељак осми. Закључне одредбе.

§. 126. Овај закон ступа на снагу од дана његовог обнародовања у „Службеним Новинама“. Са ступањем овога Закона у живот престају важити сви законски и наредбени прописи, који су у супротности са овим Законом, и следеће уредбе и наредбе о заштити радника:

1.) Уредба о радном времену од 12. IX 1919. г.;

2.) Уредба о изменама и допунама у уредби о радном времену од 8. IV 1921. год.;

3.) Наредба о вршењу надзора над извршењем прописа уредбе о радном времену од 12. IX 1919. г. Бр. 14619. од 19. III 1921. г.;

4.) Уредба о радничким коморама;

5.) Наредба целокупне народне владе у Љубљани о посредовалницама за дело од 20. XII 1918. г. Бр. 217;

6.) Наредба Дежелне Владе за Словенију од 14. II 1919. г. — 369 — Урадни Лист 53—19;

7.) Наредба Дежелне Владе за Словенију о помоћи незапосленим радницима од 30. IX 1919. год. Бр. 679;

8.) Наредба Дежелне Владе за Словенију од 26. IX 1919. г. Бр. 719; У Л. 163-19;

9.) Банска наредба о радничким поузданицима од 18. II 1919. Бр. 1260;

10.) Наредба Земаљске Владе за Босну и Херцеговину о уредима за посредовање рада од 4. IV 1919. г. Бр. 3168/С. П.;

11.) Наредба Земаљске Владе за Босну и Херцеговину о помагању незапослених радника од 13. IV 1919. Бр. 3980/С. П.;

12.) Наредба Земаљске Владе за Босну и Херцеговину о радничким повереницима од 17. IV 1919. Бр. 3440/С. П.;

13.) Наредба Земаљске Владе за Босну и Херцеговину о уређењу односа између послодавца и радника од 10. II 1920. г. Бр. 3326/С. Уредбе из С. П. Списка Уредаба Министарства Социјалне Политике Бр. 21, 22, 28, 50, 63, 65, 67, 68, 81, 83, 84, 85 и 89. —

Препоручујемо Нашем Заступнику Ми-
стра Социјалне Политике да овај Закон обна-
родује, и о извршењу се његовом стара, вла-
стима, пак, заповедамо, да по њему поступају
а свима и свакоме да му се покорвају.

Ген. бр.
38611